RAPPORT

Programmaplan Duurzaamheid 2024-2027

Gemeente Heerlen
Definitieve versie, april 2024

Voorwoord

"Het besef dat het klimaat de grootste uitdaging wordt voor mijn kinderen en kleinkinderen, en enige schaamte voor de erfenis die mijn generatie achterlaat, zijn voor mij drijfveren om me uit te spreken over de gevaren van klimaatverandering voor onze veiligheid. En dan gaat het niet alleen over militaire veiligheid, maar ook over het menselijk leed dat klimaatverandering wereldwijd teweegbrengt, over economische veiligheid, over energieveiligheid natuurlijk. Door er op die manier naar te kijken maak je veel mensen wakker op dit thema. Wacht even, dit is niet alleen een ecologisch vraagstuk, zie ik ze denken tijdens lezingen die ik houd, het is een heel breed vraagstuk dat ons op allerlei manieren gaat raken…"

(vorengenoemde tekst is van Tom Middendorp (63), oud-Commandant der Strijdkrachten).

Natuurlijk kun je wegkijken en denken: het zal mijn tijd wel duren. Je kunt bij de pakken blijven neerzitten en moedeloos worden. Wij kiezen echter voor koppig optimisme en positieve actie. Klimaatactivisten geven vaak aan mee te zijn gaan doen, omdat er volgens hen niets gebeurt aan de duurzaamheidsproblemen. Wij vragen ons af of dit zo is? Wie dit programmaplan over Duurzaamheid leest, ziet dat er ook in onze gemeente al veel stappen worden gezet op de duurzaamheidsthema's. Maar we blijven natuurlijk kritisch om ons voortdurend te verzekeren, dat we de juiste dingen doen en met voldoende snelheid. Dit kan betekenen dat we soms onze geplande acties en projecten moeten bijstellen, als de situatie dat van ons vraagt.

Er wordt verschillend gedacht over de noodzaak om de verduurzaming te versnellen, maar door (inter)nationale ontwikkelingen als de oorlog in Oekraïne en de energiecrisis, maar ook nieuwe informatie over de bedreiging van plant- en diersoorten, net als extreme weersomstandigheden met natuurrampen tot gevolg, groeit het draagvlak en het gevoel van urgentie voor maatregelen.

Met de wateroverlast in de zomer van 2021 en beelden van zandzakken, hevige buien en een ondergelopen snelweg is opnieuw duidelijk geworden dat de klimaatverandering ook Heerlen raakt. Zowel inwoners, ondernemers als maatschappelijke organisaties voelen de noodzaak om energie te besparen en duurzaam op te wekken, producten en grondstoffen te hergebruiken, water op te vangen en de natuur op allerlei manieren een handje te helpen. De redenen lopen uiteen. Van geld besparen, nieuwe verdienmodellen ontwikkelen, tot aan de wereld leefbaar doorgeven aan onze kinderen en volgende generaties. Wat vaststaat, is dat de verduurzaming van Heerlen alleen succesvol kan zijn, als we dit samen doen: van inwoner, maatschappelijke organisatie, ondernemer tot overheid. In dit programmaplan zijn ook een aantal acties, projecten en activiteiten opgenomen, die in 2023 plaatsvinden. Er is in onze overtuiging alle reden om voortvarend verder te gaan. Verduurzaming vraagt van ons allemaal een grote inspanning en hoe eerder we bijsturen, hoe groter de kans is dat we hier succesvol in kunnen zijn!

Maar we staan de komende decennia nog voor een enorme opgave. In dit programmaplan leest u welke projecten en activiteiten de gemeente Heerlen de komende jaren gaat uitvoeren. Dat doen we slim en stap voor stap. Zo grijpen we kansen en voorkomen we investeringen die later niet efficiënt blijken te zijn. Als het gaat om de energietransitie blijven we inzetten op energiebesparing, vooral door Heerlenaren te stimuleren om hun woning of bedrijf beter te isoleren. Energie die we niet gebruiken, hoeven we immers niet op te wekken en kost geen geld. De transitie naar een aardgasvrij Heerlen starten we in gebieden waar ontwikkelingen nu om een warmteoplossing vragen.

Energierechtvaardigheid en het terugdringen van energiearmoede is daarbij een speerpunt binnen het programma.

We zetten als het gaat om energieopwekking in op meer zonne-energie. Dat is in Heerlen op dit moment de meest slimme manier om duurzame energie op te wekken. We bereiden ons daarnaast voor op een steeds sneller veranderend klimaat. Waar mogelijk treffen we al slimme maatregelen. Niet alleen als gemeente bereiden we ons voor op een veranderend klimaat, ook blijven we Heerlenaren stimuleren om te vergroenen. Tenslotte verkennen we de komende jaren de kansen die de circulaire economie ons biedt. Dat doen we samen met Heerlense bedrijven en andere stakeholders. Meer dan ooit zijn we doordrongen van het feit dat wij, mensen, de toekomst van onze leefomgeving met ons handelen beïnvloeden. Bouwen aan de toekomst is werken aan een duurzame toekomst. Dat doen we in Heerlen met hart en ziel, want de wereld slaakt hartenkreet na hartenkreet. Het klimaat verandert onder invloed van mensen, natuurlijke hulpbronnen worden steeds schaarser, plastic en ander afval zitten de natuur in de weg.

Intussen gaat het werk aan een mooier Heerlen gewoon door. Aan een stad waarin we duurzaam, wonen, werken, reizen en consumeren, waarin we zuinig zijn op onze grondstoffen en spullen, waarin we materialen zoveel mogelijk hergebruiken. We werken hierbij samen met andere overheden. Dat stelt ons voor stevige uitdagingen en niet alles lukt in een keer. Met veel creativiteit en vooral hard werken maken we goede slagen. Maar er is ook nog heel veel te doen en dat kunnen we niet alleen. Daarom is samenwerking hier zo ontzettend belangrijk en ook heel vanzelfsprekend. Want als je even uitzoomt, hebben we allemaal hetzelfde doel voor ogen: een mooie stad in een regio die vooruitkijkt. Want we doen het uit zorg voor onze eigen leefomgeving en die van de generaties na ons.

In dit Programmaplan Duurzaamheid 2023-2027 beschrijven we wat onze ambities zijn, verdeeld over drie pijlers: Energietransitie, Circulair en Klimaatadaptatie. En geven we aan wat we al doen, wat we op willen pakken de komende jaren en hoe we dat willen doen. Het geeft een goed beeld waar we nu staan en wat ons nog te doen staat. Het is aan ons allen om die ambities te realiseren. Zo blijft Heerlen ook in de toekomst een gemeente waar we met z’n allen met plezier wonen, werken en recreëren.

We houden u niet langer op, want u popelt ongetwijfeld om verder te lezen.

Veel leesplezier!

Wethouder Casper Gelderblom

Wonen, milieu, afval, circulariteit en biodiversiteit

en

Wethouder Martin de Beer

Duurzaamheid

Inhoudsopgave

1. Introductie 5

1.1 Opgavegericht werken in een nieuw afgebakend programma 5
1.2 'Duurzaamheid' als omvangrijke ambitie van de gemeente 5
1.3 Rol van gemeente belangrijk, maar invloed (soms) beperkt 5
1.4 Heerlen werkt opgavegericht 6
1.5 Het programma richt zich op drie pijlers 6
1.6 Minder thema's opgenomen in nieuwe programma 8
1.7 Opbouw van het Programma Duurzaamheid 9
1.8 Uitvoeringskosten programma 9
1.9 Leeswijzer 10

2. Rollen van de gemeente 11

2.1 Onze rol binnen de energietransitie 12
2.2 Onze rol binnen circulaire economie 14
2.3 Onze rol binnen klimaatadaptatie 15

3. Resultaten en projecten van het programma 17

3.1 Ieder project draagt bij aan het behalen van de resultaten 17
3.2 Resultaten en projecten voor de energietransitie 18
3.3 Resultaten voor circulaire economie 21
3.4 Resultaten voor klimaatadaptatie 24

4. Verdeling tussen gemeente en de regio 27

4.1 Samenwerking in Parkstad belangrijk om ambities te halen 27
4.2 Parkstad Limburg 27
4.3 WoonWijzerWinkel Limburg 29

5. Organisatie & verantwoording 32

6. Financiën 35

6.1 Begroting van het Programma Duurzaamheid 35

7. Monitoring 37

Bijlage 1. Begrippenlijst 38
Bijlage 2. Activiteiten die ook bijdragen aan duurzaamheid 41
Bijlage 3. Projectsheets 42

1. Introductie

1.1 Opgavegericht werken in een nieuw afgebakend programma

We leven in een tijdperk met wereldwijde uitdagingen: het klimaat verandert, grondstoffen raken uitgeput en steeds meer mensen kunnen hun energierekening niet meer betalen. Als gemeente staan we klaar om, voor de huidige en toekomstige generaties, gezamenlijk duurzame oplossingen te onderzoeken en implementeren. Het voorliggend programma helpt ons in het streven naar een evenwicht tussen duurzame en economische vooruitgang, sociale rechtvaardigheid en milieubehoud.

1.2 ‘Duurzaamheid’ als omvangrijke ambitie van de gemeente

Duurzaamheid betekent ‘het voldoen aan de behoeften van de huidige generatie zonder de mogelijkheden van toekomstige generaties in gevaar te brengen’. Deze definitie, zoals vastgesteld door de VN-commissie Brundtland in 1987, benadrukt het evenwicht tussen *People, Planet en Profit.*

Als gemeente kunnen én willen wij in de breedte bijdragen aan een duurzame maatschappij. Niet alleen het klimaat is een drijfveer voor onze duurzame handelingen, maar ook onderwerpen zoals gezondheid, veiligheid, leefbaarheid, biodiversiteit en betaalbaarheid zijn verbonden met dit streven. Daarom is duurzaamheid een brede ambitie binnen onze gemeente die verder gaat dan alleen het Programma Duurzaamheid. Vanuit onze gehele gemeentelijke organisatie dragen we bij aan dit thema en verankeren dit in beleid en plannen.

1.3 Rol van gemeente belangrijk, maar invloed (soms) beperkt

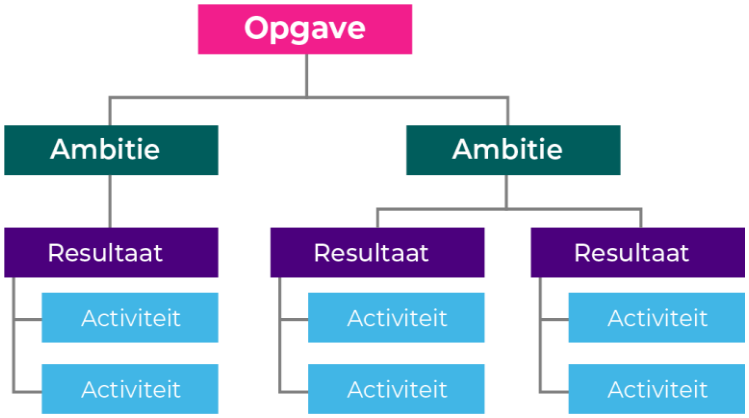
De duurzaamheidsopgave vergt brede maatschappelijke veranderingen en heeft invloed op de manier waarop iemand woont, werkt, reist en geld uitgeeft. Dit maakt het een ingewikkelde en lange-termijn uitdaging. Binnen de door het Rijk en de Europese Unie geformuleerde spelregels kijken we als gemeente hoe deze duurzaamheidsopgave werkbaar kan worden gemaakt en ondersteuning biedt aan inwoners en bedrijven bij de implementatie. Het zijn namelijk onze inwoners en bedrijven die het uiteindelijk moeten doen. Hierbij werken wij, waar van meerwaarde, samen binnen de regio.

Binnen onze beschikbare bewegingsruimte en middelen proberen wij een zo groot en effectief mogelijke bijdrage te leveren aan deze opgave. We zetten in op een programmatische aanpak, zodat we de - continue aan verandering - onderhevige uitdagingen gestructureerd en doelgericht kunnen aanvliegen, zonder daarbij de behoeften en inbreng van onze inwoners uit het oog te verliezen.

1.4 Heerlen werkt opgavegericht

Een taakgerichte werkwijze alleen is niet genoeg om goed in te kunnen spelen op snel veranderende omstandigheden. Om een effectieve bijdrage aan een duurzame maatschappij te leveren, stellen wij als gemeente daarom de opgave centraal en worden de werkzaamheden en projecten rondom deze opgave georganiseerd.

Bij opgavegericht werken wordt vanuit (effecten op) opgaven terug geredeneerd naar ambities, resultaten en activiteiten (zie Figuur 1).

Figuur 1: schematische weergave van de opbouw van het Programma Duurzaamheid

De ambities zijn SMART (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdsgebonden) opgesteld en maken duidelijk welke 'afstand' Heerlen wil overbruggen. Dit is een gewenst maatschappelijk effect, dat de gemeente niet alleen kan bewerkstelligen.

Waar de gemeente wel op afgerekend kan worden, zijn de eigen resultaten. Dit is de directe en indirecte output die de gemeente (zelf of samen met andere organisaties en/of binnen samenwerkingsverbanden) oplevert en die bijdragen aan de geformuleerde ambitie(s).

Tot slot worden er activiteiten/projecten geformuleerd. Dit zijn werkzaamheden die het programmateam verricht om tot de gewenste resultaten te komen.

1.5 Het programma richt zich op drie pijlers

Dit programmaplan loopt van december 2023 tot en met december 2027 en biedt de kaders waarbinnen wij optreden. Het programma bouwt grotendeels voort op onze bestaande inzet voor verduurzaming in de gemeente en brengt verdere focus aan. Daarnaast sluit het zowel aan op het coalitieakkoord 'Met liefde voor de stad', als op recente ontwikkelingen als gevolg van de energiecrisis. Dit doen we aan de hand van drie pijlers:

1. Energietransitie
2. Circulair
3. Klimaatadaptatie

Energietransitie is al langere tijd een belangrijk speerpunt van de gemeente en regio. Dit is onder andere vastgelegd in de energiestrategie van onze regio (PALET). Daarnaast willen we verdere stappen zetten richting een volledig circulaire economie en blijven we ons inzetten voor een klimaatbestendige stad. Door ons te blijven focussen op deze drie pijlers beogen we eenheid te behouden in ons duurzaamheidsbeleid en tegelijkertijd effectiviteit te waarborgen.

Binnen deze pijlers richten we ons ook op sociale rechtvaardigheid en inclusie. We streven ernaar duurzaamheid toegankelijk te maken voor alle inwoners, ongeacht hun achtergrond of financiële situatie.

Ambities waar het programma aan bijdraagt

Het programma werkt per pijler aan de ambities weergegeven in de onderstaande figuur. Dit zijn gewenste maatschappelijke veranderingen, waar wij vanuit het programma een bijdrage aan leveren. We sluiten hierbij aan bij de koers van de landelijke en Europese wetgeving en de vastgestelde regionale energiestrategie PALET. We hanteren hierbij als zichtjaar 2050. Uiterlijk 2050 willen wij dat deze veranderingen hebben plaatsgevonden.

Figuur 2: De ambities waar het Programma Duurzaamheid actief aan bijdraagt.

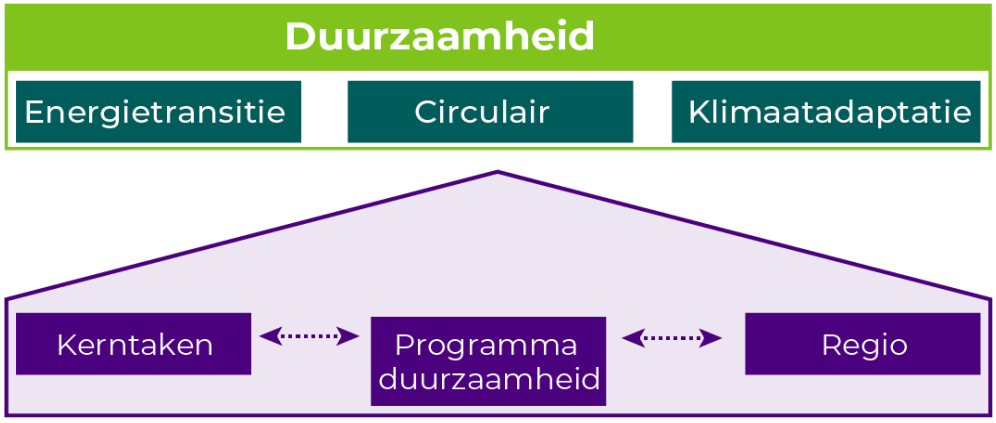
1.6 Minder thema’s opgenomen in nieuwe programma

Het programma is onderdeel van een bredere inzet op het behalen van de ambities met betrekking tot duurzaamheid. Door in het programma meer focus aan te brengen, wordt de slagkracht vergroot en werken we gerichter naar de ambities toe. Naar aanleiding van lessen uit het vorige programma is deze keuze voor meer focus expliciet gemaakt. Het programma is dus niet exclusief verantwoordelijk voor de duurzaamheidsopgave. Ook op andere plekken binnen de gemeentelijke organisatie en op regionaal niveau wordt hier actief aan bijgedragen.

Veel werkzaamheden van de gemeente vinden plaats buiten programma’s. Dit zijn veelal doorlopende (kern)taken die de gemeente uitvoert, waaronder wettelijke taken. De context waar deze in plaatsvinden is vaak minder dynamisch. De uitvoering vraagt dan om heldere en efficiënte werkprocessen. Hierbij past een taakgerichte werkwijze. In bijlage 3 geven we een overzicht van de thema’s en activiteiten die gerelateerd zijn aan het Programma Duurzaamheid en/of niet meer onder het Programma Duurzaamheid vallen.

Ook op regionaal niveau wordt bijgedragen aan de duurzaamheidsopgave. Deze inzet is nauw verbonden aan het Programma Duurzaamheid. De verdeling van taken en werkzaamheden tussen het programma en de regio sluiten dan ook op elkaar aan en/of liggen in elkaars verlengde. Hoofdstuk 4 gaat dieper in op de activiteiten die in regionaal verband opgepakt worden.

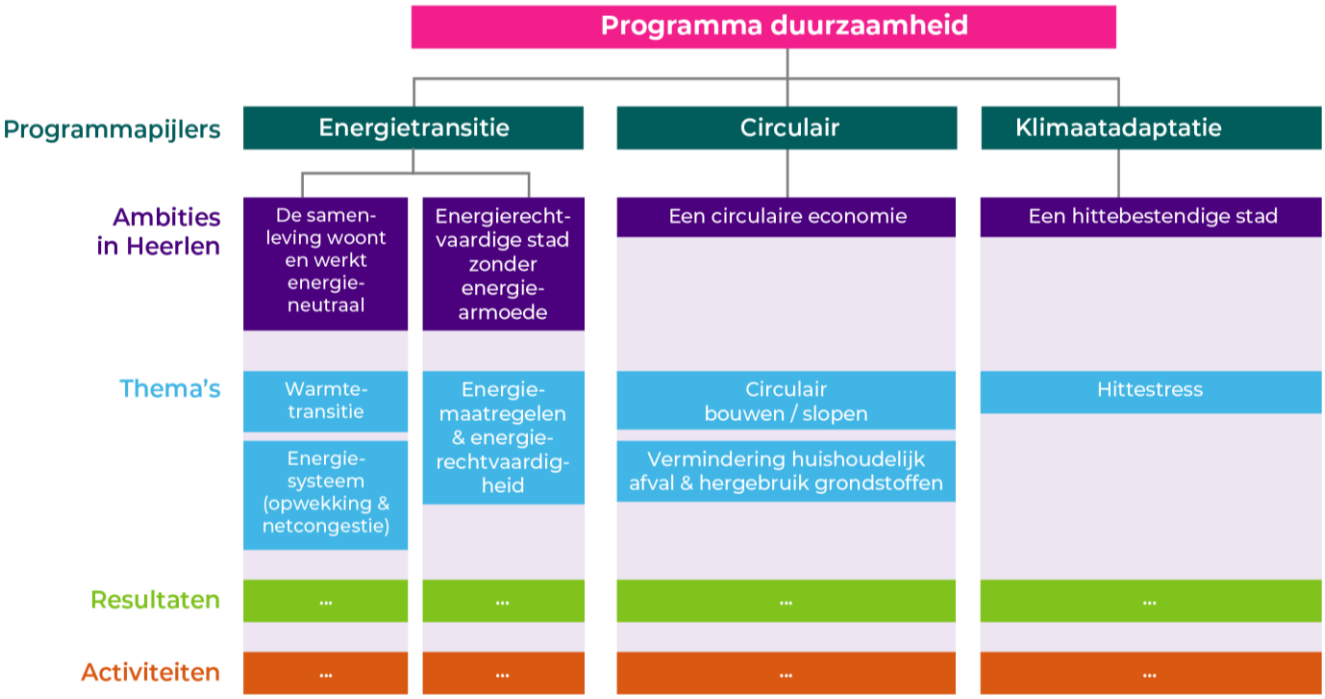
Het programma let wel op de integraliteit van de gemeentelijke inzet op de drie pijlers. Ook heeft het programma een aanjagende functie richting de afdelingen met kerntaken en de regio om te zorgen dat daar acties met betrekking tot energietransitie, circulaire economie of klimaatadaptatie worden opgepakt. Figuur 3 geeft het bovenstaande schematisch weer.

Figuur 3: Zowel het Programma Duurzaamheid, de kerntaken van de gemeente en de regio dragen bij aan duurzaamheid.

1.7 Opbouw van het Programma Duurzaamheid

Figuur 4 geeft de structuur van het programma weer. Het laat zien op welke thema's het programma zich richt, per pijler met bijbehorende ambities. Hier is ook duidelijk de opzet van opgavegericht werken terug te zien.

Figuur 4: Overzicht van het Programma Duurzaamheid met de programmapijlers, ambities en thema's

De thema's van het programma bevatten onderwerpen waar de gemeente een rol in heeft en een duidelijke bijdrage aan kan leveren. Deze thema's bevinden zich binnen een veranderlijke context (hoge dynamiek). Dit vraagt om een korte sturingscyclus en leidt tot veranderende werkzaamheden. Dat maakt dat deze activiteiten binnen het programma zijn opgenomen. Hiervoor is een portfolio van projecten en activiteiten ingericht met elk een duidelijk begin en eind. De aansturing door de actiehouders van de activiteiten, projecten en initiatieven vindt plaats vanuit het programma.

1.8 Uitvoeringskosten programma

Gekoppeld aan dit programmaplan is een meerjarenbegroting opgesteld voor 2024 t/m 2027. Zie volgende tabel.

Tabel 1: Begroting voor de periode 2024 - 2027

	kosten				
Thema	**2024**	**2025**	**2026**	**2027**	**Totaal**
Algemene kosten	€ 120.000	€ 263.000	€ 263.000	€ 263.000	€ 789.000
Energietransitie*	€ 291.450	€ 684.300	€ 537.300	€ 537.300	€ 1.758.900
Circulaire economie	€ 340.000	€ 285.000	€ 285.000	€ 285.000	€ 855.000
Klimaatadaptatie	€ 120.000	€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000	€ 90.000
Totaal (excl. BTW)	**€ 751.450**	**€ 1.262.300**	**€ 1.115.300**	**€ 1.115.300**	**€ 3.492.900**

Bovenstaand overzicht geeft alleen die kosten weer voor activiteiten en producten de niet via subsidies of andere fondsen gefinancierd worden. Voor 2024 zijn de middelen incidenteel opgenomen in de begroting van de gemeente Heerlen. De middelen voor 2025 t/m 2027 moeten nog opgevoerd worden.

1.9 Leeswijzer

In deze introductie is de manier van werken binnen het programma beschreven en zijn de afgesproken ambities, pijlers en thema's onder het programma geïntroduceerd. Hoofdstuk 2 gaat in op de rol van de gemeente per thema. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 beschreven welke resultaten en projecten binnen het programma vallen. In hoofdstuk 4 gaan we dieper in op de activiteiten die in regionaal verband opgepakt worden. Tot slot gaan we in de laatste drie hoofdstukken in op de organisatie en sturing van het programma, de begroting en hoe de resultaten gemonitord zullen worden.

2. Rollen van de gemeente

Afhankelijk van de opgave en het thema verschilt de beoogde rol van onze gemeente. We onderscheiden acht verschillende rollen die een gemeente neemt of heeft. In

Tabel 2 is per thema van de drie pijlers aangegeven welke rol Heerlen hierin speelt.

Tabel 2: Rollen van de gemeente per thema.

	1. Bevoegd gezag	2. Eigendom	3. Participeren & aandeelhouderschap	4. Subsidiëren & financieren	5. Stimuleren	6. Communicatie & bewustwording	7. Kennis, data & monitoring	8. Lobby
Energietransitie								
Warmtetransitie	x	>>>	◷	x	x	x	x	x
Energiemaatregelen en -rechtvaardigheid	x			x	x	x	x	x
Energiesystemen	x		◷	x	x	x	x	x
Circulaire economie								
Vermindering huishoudelijk afval & hergebruik grondstoffen	>>>	>>>	>>>	>>>	>>>	◷	>>>	>>>
Circulair bouwen en slopen	x	x		x	x	x	x	◷
Klimaatadaptatie								
Hittestress	x	>>>		◷	x	x	x	x

>>> = Belegd buiten het programma duurzaamheid

◷ = Mogelijk een rol in de toekomst

Let op: dit betreft een voorstelling waarbij de markering/kruisjes het zwaartepunt van de gemeente aangeven. Dat betekent niet dat de gemeente helemaal geen rol kan hebben daar waar geen kruisje staat.

Onder de bovenstaande rollen verstaan we het volgende:

1. **Bevoegd gezag**: sturen op of organiseren van verduurzaming op thema's waarvoor de gemeente bevoegd gezag heeft of verantwoordelijk is.
2. **Eigendom**: realiseren van verduurzaming op onderwerpen waar de gemeente eigenaar van is (zoals eigen vastgoed).
3. **Participeren & aandeelhouderschap**: in organisaties, duurzame installatie of infrastructuur, mogelijk met actieve bijdrage in de ontwikkeling of organisatie.
4. **Subsidiëren & financieren**: van inwoners, organisaties of verduurzamingsprojecten.
5. **Stimuleren** (initiëren/faciliteren/aanjagen): van partijen om te verduurzamen die dat anders niet/minder snel hadden gedaan; stakeholders en opgaven verbinden om zo afstemming en samenwerking te organiseren.
6. **Communicatie & bewustwording**: communicatie richting inwoners en bedrijven over verduurzaming en werken aan bewustwording om partijen en inwoners te stimuleren.
7. **Kennis, data & monitoring**: delen van kennis waar gemeente kennis van heeft of het (laten) onderzoeken van nieuwe zaken en/of vergaren van data.

2.1 Onze rol binnen de energietransitie

De energietransitie heeft invloed op de hele samenleving. De manier waarop wij wonen, werken en reizen is aan het veranderen. Dit betekent onder andere dat wij onze gebouwen moeten isoleren en dat onze (duurzame) energie steeds meer lokaal opgewekt en gebruikt wordt. De gemeente speelt een belangrijke rol om deze transitie te begeleiden en te versnellen. We richten onze energie daar waar wij de meeste impact kunnen maken en waar de behoefte aan hulp het grootst is. De verduurzaming van onze mobiliteit en het bedrijfsleven valt binnen de lijnorganisatie en is daarmee geen onderdeel van het programma. Ook de verduurzaming van het eigen gemeentelijk vastgoed ligt binnen de lijn. Kernpunten van onze inzet binnen het programma zijn:

1. **Warmtetransitie**: het proces om onze woningen en gebouwen zonder aardgas te verwarmen.
2. **Energiemaatregelen & energierechtvaardigheid**: verdeling van lusten en lasten van de energietransitie op een rechtvaardige manier en zorgen dat iedereen kan meedoen en meekomen.
3. **Energiesystemen**: bepalen waar duurzame opwekking van energie het beste plaats kan vinden en meewerken om het energiesysteem te laten aansluiten op de veranderende eisen die we eraan stellen (en gevolgen daarvan, zoals netcongestie).

Waar schaalvoordeel te behalen is, bundelen we onze krachten binnen Parkstad, de RES Zuid-Limburg en/of met de provincie. Buiten de landsgrenzen zoeken we bovendien samenwerking bij euregionale en internationale ontwikkelingen. We maken daarbij slim gebruik van de kansen en mogelijkheden die zich voordoen en passen bij onze gemeente.

Warmtetransitie

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat gemeenten regisseur zijn van de lokale warmtetransitie en daarmee het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving. Dit betekent dat wij planmatig werken om tot aardgasvrije woningen en andere gebouwen te komen. Wij maken hierbij onderscheid tussen het strategisch (komende 30 jaar, vanuit de Transitievisie Warmte), tactisch (komende 10 jaar, middels uitvoeringsplannen en een isolatiestrategie) en operationeel niveau (de uitvoering).

Om ervoor te zorgen dat Heerlen aardgasvrij wordt (zoals afgesproken in het regionale verband PALET), wordt op strategisch niveau een Transitievisie Warmte (TVW) 2.0 gemaakt. In deze nieuwe versie staat onder andere dat Heerlen de komende jaren via twee sporen aan de slag gaat met de warmtetransitie: een buurtgerichte aanpak van de startbuurten, inclusief de aanleg van warmtenetten, en een gemeente-brede aanpak middels het regionaal isolatie- en verduurzamingsprogramma (IVP).

De rol van de gemeente in de uitvoering van het IVP is in algemene zin, ongeacht of een buurt betrokken is bij een buurtgerichte aanpak, faciliterend, adviserend en informerend. Uitvoering gebeurt in samenwerking met het regionale energieloket ‘WoonWijzerWinkel Limburg’ en woningbouwcorporaties. Vanuit de lijnorganisatie worden ook de jaarlijkse prestatieafspraken met de woningcorporaties gemaakt. Duurzaamheidsdoelen zijn hier integraal onderdeel van.

In de buurten die onderdeel zijn van de buurtgerichte aanpak wordt de regierol van de gemeente later bepaald en vastgelegd in het uitvoeringsplan. In de periode 2023 t/m 2032 wordt in een aantal buurten gestart met de planvorming, waarbij de gemeente een trekkersrol heeft. In buurten waar

individuele technieken het meest kansrijk zijn, ligt de betrokkenheid en verantwoordelijkheid van de gemeente naar verwachting op een lager niveau en zal deze vooral faciliterend van aard zijn. In buurten waar collectieve oplossingen zoals warmtenetten worden voorzien, is een actievere rol van de gemeente nodig, die dan ook als zodanig wordt vervuld.

Daarnaast is het ook de rol van de gemeente om op regionaal niveau deel te nemen aan (overleg)structuren waar gewerkt wordt aan de ontwikkeling van bovenregionale warmtebronnen en wordt gesproken en besloten over gebruik (en mogelijk aandeelhouderschap) hiervan, zoals restwarmte van Chemelot.

Energiemaatregelen & energierechtvaardigheid

We zien het als onze rol om onze meest kwetsbare inwoners actief te ondersteunen en de minst geïsoleerde woningen de komende jaren te verduurzamen. In Heerlen leeft een groot deel van de huishoudens in energiearmoede. Energierechtvaardigheid en het terugdringen van energiearmoede vormt dan ook een speerpunt van het Programma Duurzaamheid. Ons uitgangspunt hierbij is energierechtvaardigheid: wij willen dat uiteindelijk niemand meer in energiearmoede leeft en dat de voor- en nadelen van de energietransitie zo worden verdeeld, dat iedereen kan meedoen en meekomen. Omdat juist inwoners in energiearmoede niet altijd om hulp kunnen of durven vragen, zien wij het als onze rol om proactief naar ze toe te gaan en concrete hulp aan te bieden. Het gaat daarbij zowel om maatregelen gericht op de korte termijn (bieden van acute verlichting) als het werken aan structurele oplossingen.

Daarnaast werkt gemeente Heerlen in het Verbond voor Energierechtvaardigheid samen met andere gemeenten en andere partijen, zoals woningcorporaties, onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties aan een betaalbare energierekening, een leefbare woonkamertemperatuur en een houdbare ecologische voetafdruk.

Energiesystemen (energieopwekking & netcongestie)

Als gemeente dragen we bij aan het energiesysteem van de toekomst. We werken hierbij nauw samen met andere gemeenten en partijen binnen de Stadsregio Parkstad. We bepalen waar grootschalige opwek van elektriciteit plaatsvindt (zon en indien mogelijk wind) en richten ons op het maximaal benutten van de potentie van zonnepanelen op daken. Daarnaast zullen ook in Heerlen en Parkstad binnen korte tijd weer mogelijkheden ontstaan voor de ontwikkeling en realisatie van windenergie. We begeleiden voor grootschalige opwek het proces van ruimtelijke inpassing en zijn vergunningverlener.

Hiernaast starten we met een onderzoek om te komen tot een masterplan naar eco-energetische daken. Waarbij we streven naar een plan voor het vergroenen en het benutten van daken voor duurzame energieopwek.

Met betrekking tot netcongestie helpen we om tot oplossingen te komen. Denk daarbij aan batterijopslag en het matchen van vraag en aanbod, bijvoorbeeld door middel van energy hubs bij bedrijventerreinen.

Daarnaast willen we, met Stadsregio Parkstad Limburg en de energiecoöperaties in Parkstad, een Lokaal Sociaal Duurzaam Coöperatief Energiebedrijf (LSDCEB) oprichten. Het

lokale energiebedrijf dient als vehikel om de opwekking van duurzame elektriciteit te versnellen en de betaalbaarheid en rechtvaardige beschikbaarheid van elektriciteit te bevorderen. Hierbij dient het publiek-coöperatief energiebedrijf ook sociale doelen.

Tot slot is warmte ook een onderdeel van het totale energiesysteem. Zoals eerder benoemd onderzoeken we gezamenlijk de mogelijkheden voor duurzame warmtebronnen zoals Mijnwater en de inzet van restwarmte (onder andere als onderdeel van de uitvoering van de TVW). In de toekomst zien we graag dat ook het gebruik en de verdeling van deze regionale warmtebronnen gekoppeld/belegd wordt bij de nog op te richten LSDCEB.

2.2 Onze rol binnen circulaire economie

Over hoe een circulaire economie er precies uit zal zien is, ook nationaal, nog veel onduidelijk. In het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE) zijn vier lijnen uitgezet naar een circulair Nederland: het verminderen van grondstoffengebruik, substitutie van grondstoffen, verlengen van de levensduur en hoogwaardige verwerking. Als gemeente Heerlen zoeken we naar manieren waarop wij, binnen onze invloed, een bijdrage kunnen leveren aan deze thema's. De VNG heeft het Grondstoffenakkoord ondertekend, met als doel dat in 2050 geen afvalstoffen meer voorkomen en alle materialen steeds opnieuw worden benut. In ons Grondstoffenplan 2022-2026 geven we hier concreet invulling aan. Onze dienstverlening zal verschuiven naar nog meer service op schone grondstoffen. Ook gaan we onze inwoners actief betrekken en informeren.

Het Programma Duurzaamheid werkt vanuit de onderstaande twee thema's aan de transitie naar een circulaire economie.

Vermindering huishoudelijk afval & hergebruik grondstoffen

We zijn binnen de lijnorganisatie verantwoordelijk voor verwerking van de verschillende huishoudelijke afvalstromen. Dit valt dus niet binnen het Programma Duurzaamheid, maar we besteden dit uit in regionaal verband (RD4). Binnen deze aanbesteding willen wij naast lage kosten ook sterk sturen op hergebruik van grondstoffen en het reduceren van de CO_2-emissies bij onze dienstverlening. Met doelstellingen en acties van het Grondstoffenplan 2022-2026 zetten we via de lijn in op bewustwording bij onze inwoners over de impact van (over)consumptie van materialen (zoals verpakkingen en voedsel) op het klimaat en onze leefomgeving. We leggen hierbij de verbinding met het Programma Duurzaamheid. Het belangrijkste raakvlak hierin is bewustwording. Dit doen we door onderzoek te doen naar de mogelijkheden voor een lancering van een circulair platform voor inwoners, instellingen, bedrijven en gemeente waar verschillende lokale circulaire projecten en functies aan kunnen worden opgehangen.

Circulair bouwen en slopen

Wij hebben een rol als aanjager om de transitie naar circulair bouwen en slopen in de maatschappij te stimuleren (bewustwording, verbinden, kennis leveren, etc.). Om aan deze maatschappelijke opgave bij te dragen, focust Heerlen op de uitvoering binnen terreinen waar wij zelf bevoegd in zijn. Wij nemen in eigen opdrachtgeverschap de circulaire ambities mee in projecten in de openbare ruimte, gebiedsontwikkeling, vastgoedontwikkeling/-renovatie/-onderhoud en productinkopen. Dit is nauw verbonden met onze inzet in het kader van Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI) binnen de lijn. Hierbij is het belangrijk dat we de duidelijke kaders en verantwoordelijkheden onderscheiden, focussen op het verspreiden van bewustwording, vrijblijvendheid ontmoedigen en de voortgang goed monitoren.

Via deelname aan materialenmarktplaatsen maken we het aanbod van circulaire materialen zichtbaar voor afnemers en in samenwerking met kennispartners bieden we circulariteitsscans aan bij partijen waar we via onze eigen inkoop minder invloed hebben. Bovendien willen we met pilotprojecten bijdragen aan kennis over zowel circulair bouwen als slopen.

Op terreinen waar andere stakeholders direct verantwoordelijk voor zijn, nemen we een aanjagende, stimulerende en faciliterende rol aan. Door middel van het beschikbaar stellen van subsidies of andere stimuleringsvormen.

2.3 Onze rol binnen klimaatadaptatie

Landelijk is als doel gesteld dat Nederland in 2050 zo goed mogelijk klimaatbestendig is ingericht voor wateroverlast, overstromingen, droogte en hitte. Het is de taak van de gemeente om te zorgen dat ook Heerlen zich aanpast aan de veranderende klimaatomstandigheden. Een aantal wettelijke taken zijn ondergebracht binnen de lijnorganisatie. Het gaat hierbij om droge voeten (klimaatbestendig maken van het watersysteem en de hemelwaterafvoer) en het groenbeleid (wat ook gericht is op het stimuleren van biodiversiteit). Deze thema’s zijn dus niet ondergebracht binnen het programma.

We zien het als onze rol om de komende jaren vanuit het programma de dialoog aan te gaan met onze bewoners, ondernemers en maatschappelijke partners. Het doel is om hun meer bewust te maken van de gevolgen van klimaatverandering in hun directe leef- en woonomgeving en hoe we gezamenlijk stappen zetten naar een gezond en prettig leefklimaat. We hebben daarbij aandacht voor zogenaamde koppelkansen rondom klimaatadaptatie, zoals het vergroten van de biodiversiteit en gerelateerd aan de energie- en warmtetransitie. Het Programma Duurzaamheid richt zich daarbij specifiek op het thema hittestress.

Hittestress

De gemeente heeft een verantwoordelijkheid om hittestress te voorkomen. Heerlen ziet het als haar rol om onder andere stresstesten uit te voeren, een Beleidsplan Heerlense Hitte op te stellen en het actieplan ‘hittebestendige stad’ om te zetten in beleid, waarna uitvoering in de lijnorganisatie plaatsvindt. Bij het voorkomen van hittestress in de woning wil de gemeente zich inzetten door

inwoners (mogelijk financieel) te stimuleren en informeren. Dit hangt nauw samen met activiteiten binnen de warmtetransitie en energierechtvaardigheid.

Verder werkt Heerlen bij het tegengaan van hittestress intensief samen met maatschappelijke partners, zoals de GGD, zorginstellingen en woningbouwcoöperaties.

3. Resultaten en projecten van het programma

3.1 Ieder project draagt bij aan het behalen van de resultaten

Met het Programma Duurzaamheid dragen wij bij aan de maatschappelijke ambities zoals omschreven in hoofdstuk 1. Als gemeente helpen wij om deze ambities te realiseren vanuit verschillende rollen, zoals toegelicht in hoofdstuk 2. Wij streven er zo naar om maximaal invloed uit te oefenen op een manier die past bij onze positie als gemeente. Om te borgen dat het programma hier een gerichte en meetbare bijdrage aan levert, hebben wij **resultaten** gedefinieerd, waar wij ons aan verbinden. Wij werken naar deze resultaten toe vanuit de projecten die onder het programma vallen.

De resultaten in dit programma zijn meetbaar en concreet geformuleerd. Binnen de looptijd van het programma (tot 2027) beogen wij deze resultaten te behalen.

Resultaten zijn effecten die wij als gemeente zelfstandig kunnen bereiken

De resultaten die zijn omschreven in dit programmaplan ‘output’, betreffen resultaten die wij als gemeente zelfstandig kunnen realiseren. Hierbij zijn wij niet afhankelijk van externe ontwikkelingen waar wij als gemeente weinig invloed op hebben.

Onze resultaten dragen bij aan gewenste ‘outcome’; dit zijn uitkomsten die de maatschappelijke ambities dichterbij brengen. Als programma kunnen wij echter niet rechtstreeks sturen op deze gewenste uitkomsten, omdat deze ook afhangen van factoren waar wij als gemeente geen invloed op hebben. Zo kunnen wij ons bijvoorbeeld wel committeren aan het doel dat wij een minimaal aantal huishoudens helpen bij het nemen van energiebesparende maatregelen, maar kunnen we niet borgen dat dit ook leidt tot een daling van de energiearmoede. Een nieuwe energiecrisis kan energiearmoede juist doen toenemen.

Met onze projecten behalen wij deze resultaten

In de onderstaande paragrafen is per thema aangegeven naar welke resultaten wij binnen dit programma toewerken. Daarnaast is per resultaat benoemd aan welke projecten we de komende jaren werken om bij te dragen aan deze resultaten. Dit programmaplan gaat niet in op de deelresultaten per project. Deze worden verwerkt in de specifieke aanpak van de afzonderlijke projecten. In bijlage 2 geven we via een vaste structuur toelichting op ieder project binnen het programma.

3.2 Resultaten en projecten voor de energietransitie

Het programma draagt bij aan de energietransitie en het terugbrengen van de broeikasgasuitstoot binnen de gemeente. Wij werken hieraan vanuit drie thema's: de warmtetransitie, energiemaatregelen & energierechtvaardigheid en energiesystemen.

Warmtetransitie

De warmtetransitie is gericht op het isoleren en aardgasvrij maken van alle woningen en andere gebouwen. Wij werken uiteindelijk toe naar een aardgasvrije gebouwde omgeving in 2050. Als gemeente zijn wij regisseur van dit proces. Voor de huursector zoeken we de samenwerking met woningcorporaties, terwijl we bij de particuliere woning- en gebouwvoorraad directere invloed hebben bij het isoleren en aardgasvrij maken. Er is een nauwe relatie met het terugdringen van energiearmoede (het thema hierna). Projecten zoals het Isolatie- en Verduurzamingsprogramma (IVP) dragen aan beide thema's bij.

Resultaten

- In 2024 ligt er een strategie 1.0 voor de toepassing van warmtenetten en de keuze inzake kavel toedeling
- In 2027 is voor minimaal 2 buurten het proces van een wijkuitvoeringsplan opgestart en daarnaast de verkenning gestart voor vier aanvullende buurten.
- Eind 2026 heeft de gemeente bijgedragen aan het isoleren van circa 1.400 slecht geïsoleerde particuliere koopwoningen en/of voorzien van duurzame installaties (op weg naar de Standaard).
- Uiterlijk 2027 heeft Heerlen een dekkend Soortenmanagementplan (SMP) voor de hele gemeente.
- Uiterlijk 2025 is een verkenning uitgevoerd naar de haalbaarheid van een regionaal en lokaal warmtenet met restwarmte van bijvoorbeeld Chemelot, Mijnwater of een andere aanbieder.

Projecten en activiteiten

- Maken van een eerste versie van een afwegingskader en strategie ten aanzien van de inzet van warmtenetten en kavel toedeling.
- Afronding Transitievisie Warmte 2.0.
    - Inclusief het opzetten van een periodieke overlegstructuur voor het opstarten van het proces richting de wijkaanpak van de nieuwe TVW 2.0.
- Opstarten en uitvoeren van de wijkuitvoeringsplannen (projectteam buurtgerichte aanpak).
- Afronden en uitvoering geven aan het isolatie- en verduurzamingsprogramma (IVP) Heerlen.
    - De focus ligt op de NIP-subsidie en kleinschalige energiemaatregelen, met name gericht op het onderwerp energiearmoede.
    - Door samenwerking met woningcorporaties helpen wij de verduurzaming van de sociale huursector te versnellen en mede daardoor (energie)armoede te verminderen. Daarnaast zijn woningcorporaties de startmotor bij het aardgasvrij

maken van de gebouwde omgeving en zijn zij een belangrijke samenwerkingspartner voor ons.

- Gebiedsgerichte ontheffing aanvragen voor isolatie middels een Soortenmanagementplan (SMP).
    - Gebiedsgerichte en dekkende ontheffing opstellen en aanvragen voor een Soortenmanagementplan (SMP) voor de isolatie van Heerlen, inclusief deelname aan periodieke overleggen met gemeenten in de regio.
- Verkenning regionaal en lokaal warmtenet.
    - In samenwerking met de werkgroep warmtenet Zuid-Limburg (WZL).
    - Bij positieve uitkomst eerste verkenning, deelname aan vervolgtraject (Chemelot restwarmte/regionaal RSW).
    - Verkenning en meewerken aan initiatieven voor een lokale (kleinschalige) warmtenetten (Mijnwater en of andere aanbieders).

Energiemaatregelen & energierechtvaardigheid

Het thema energiemaatregelen & energierechtvaardigheid richt zich op het inrichten van energiebesparende maatregelen, het terugdringen van energiearmoede en een rechtvaardige verdeling van de lusten en lasten van de energietransitie. Wij verleggen onze focus van maatregelen gericht op de korte termijn naar structurele oplossingen voor de (middel)lange termijn (‘van pleisters plakken naar wonden helen’). Daarbij richten wij ons ook op bewustwording en handelingsperspectief, zodat iedereen mee kan doen met de transitie naar een duurzame maatschappij.

Resultaten

- In 2026 zijn 50% van de woningen die gebruik maken van het IVP voorzien van kleine verduurzamingsmaatregelen.
- In 2024, 2025, 2026 en 2027 heeft er communicatie en participatie plaatsgevonden over het brede Heerlens duurzaamheidsverhaal (rechtvaardige energietransitie, circulaire economie, klimaatadaptatie en natuur) gericht op bewustwording en handelingsperspectief.

Projecten en activiteiten

- Aanpak en inzet van energiecoaches en energiefixers
    - Komt op termijn onder het IVP en uitvoering onder de WoonWijzerWinkel Limburg te vallen.
- Nieuwe insteek bepalen ten behoeve van energierechtvaardigheid vanuit de SPUK-middelen energiearmoede.

- Oprichten van een energierechtvaardigheidsfonds en bijdrage aan de samenwerking Verbond voor energierechtvaardigheid.
- Communicatie narratief duurzaamheid
    - Uitdragen van het Heerlens narratief van een rechtvaardige energietransitie. We geven daarbij een integraal duurzaamheidsverhaal, waar ook de transitie naar een circulaire economie, klimaatadaptatie en natuur onderdeel van zijn.
- Uitvoeren onderzoek van de effecten van en oplossingen voor energiearmoede als onderdeel van het project 'Wellbased'.
    - Het project Wellbased omvat het onderzoeken, ontwikkelen, implementeren en evalueren van een integraal stedelijk programma om energiearmoede en de effecten ervan (op gezondheid en welzijn van burgers) te verminderen.
- Onderzoek naar mogelijkheden om Europese subsidies in te zetten voor een sociaal rechtvaardige energietransitie Heerlen.
- Coördinatie van het opdrachtgeverschap en accountmanagement voor de Woonwijzerwinkel Limburg (WWWL).
    - Afstemmingsmomenten over nieuwe projecten, lopende projecten, onderhoud en communicatie.

Energiesystemen (energieopwekking & netcongestie)

Binnen het thema energiesystemen werken we aan de opwek van hernieuwbare energie (zon, wind en eventueel warmte). Ook dragen wij bij aan een robuust energienetwerk zonder netcongestie.

Resultaten

- In 2027 zijn vergunningen afgegeven voor de realisatie van 25 MW (0,21 TWh) aan grootschalige hernieuwbare elektriciteitsopwekking (zon op land, parkeerterreinen en 8 windturbines in Parkstad Zuid).
- Uiterlijk 2025 is een uitvoeringsstrategie zon opgesteld, met als doel het versneld volleggen van (grote) daken met zonnepanelen en bevorderen van multifunctioneel ruimtegebruik.
- In 2024 is een onderzoek afgerond naar eco-energetische daken.
- In 2027 zijn vijf gemeentelijke projecten (mogelijk in samenwerking met energiecoöperaties) opgestart met als doel grootschalige zonopwek op daken of gronden te realiseren (zoals solar carports of ander multifunctioneel ruimtegebruik). Hierbij focussen wij in het kader van de netcongestieproblematiek op die daken waar volstaan kan worden met de bestaande aansluiting, dan wel er geëxperimenteerd wordt met opslag, energy hubs, peak shaving en/of andere innovatieve technieken.
- In 2025 hebben we 2 pilotprojecten gefaciliteerd met betrekking tot het oplossen en in de toekomst voorkomen van netcongestie.

Projecten en activiteiten

- Uitvoering en monitoring van de RES & PALET.
    - Samen met Parkstad en de provincie werken we middels het uitvoeringsprogramma Parkstad Limburg Energietransitie (PALET) 3.0 aan het realiseren van de doelen zoals deze gesteld zijn in PALET 1.0, 2.0 en de Regionale Energie Strategie (RES).

    - We werken samen met de RES-ZL en Parkstad plannen uit voor grootschalige opwek van duurzame energie en starten zoveel mogelijk concrete projecten op. Hierbij werken wij samen met onze energiecoöperaties.
- Stimulering van zonne-energie op daken en objecten door middel van een gebiedsgerichte en/of doelgroepgerichte uitvoeringsstrategie.
    - Op middelgrote daken (met Parkstad);
    - Op grote daken (voorbereidingen treffen hiervoor);
    - Op parkeerterreinen en andere braakliggende terreinen;
    - Ander multifunctioneel ruimtegebruik.
- Uitvoering pilotproject als onderdeel van uitvoeringsstrategie zon (pilot is deel van EU-Horizon2020 Powerup). De opzet van Powerup is erop gericht om energiearmoede te bestrijden middels duurzame opwek van een energiegemeenschap.
    - Pilot Vrieheide realiseert zon op dak. Er is gestart met één woonblok. Het doel is om op te schalen naar 150 woonblokken (900 woningen).
- Uitvoering Zonnepanelenproject Volta.
- Stimulering van windenergie in de eigen gemeente.
    - Dit project staat 'on hold' aangezien er op dit moment geen mogelijkheden zijn voor windenergie.
- Stimulering van innovaties in het kader van netcongestie en bedrijventerreinenaanpak.
    - Het voorzetten van de acties gericht op het werken aan het netcongestieprobleem bij de bedrijventerreinenaanpak en op basis van deze ervaringen vervolgstappen zetten.
    - Een bijdrage leveren aan pilot projecten en innovatieve aanpakken.
- Ontwikkeling van strategie en uitrolling van aanpak eco-energetische daken.
    - Onderzoek naar afwegingskader voor toepassing energieopwekking, waterberging en/of groen op daken. Bij positieve uitkomst wordt het kader geïmplementeerd en voorzien van stimuleringsmaatregelen.

3.3 Resultaten voor circulaire economie

In 2030 wordt Nederland geacht om 50% van onze economie circulair ingericht te hebben. In 2050 moet dit 100% zijn. Dat wil zeggen dat al het afval weer wordt ingezet als grondstof. Dit kan alleen bereikt worden als de gehele keten van vraag en aanbod binnen een circulaire markt gaat functioneren. Om als gemeente meer regie en grip te verkrijgen op deze transitie, en op onze rol hierin, werken wij toe naar een Circulaire agenda. Dit vormt een kompas voor onszelf en onze stakeholders in de stad en regio. Op basis van de Circulaire agenda krijgen de resultaten en activiteiten zoals opgenomen in dit programmaplan nader vorm.

Circulair bouwen en slopen

Een belangrijk thema in de transitie naar een circulaire economie waar wij nu al op kunnen sturen is de bouwsector. Een sector met ook een grote ecologische voetafdruk. De gemeente oefent als opdrachtgever bij het inkopen en aanbesteden invloed uit om het materialengebruik van deze sector meer circulair in te richten.

Resultaten

Begin 2024 is een Circulaire agenda voor Heerlen opgesteld en bestuurlijk vastgesteld. In deze agenda worden de resultaten en activiteiten van de gemeente op het gebied van circulariteit verder vastgelegd en uitgewerkt. Wij verwachten hierin naar de volgende resultaten toe te werken:

Eind eerste kwartaal 2024 is bereikt:

- een referentie materialenflowchart;
- een eerste set van circulaire KPI's, met toetswaarden;
- interviews & stakeholdersessie voor share- en stakeholders.

Eind 2024 is bereikt:

- concept routekaarten voor GWW-projecten en gebiedsontwikkeling;
- actieve monitoring van KPI's;
- circulariteit actief in 3 aanbestedingen en projecten meegenomen;
- medewerkers bewust van nut en noodzaak en voorzien van toolbox;
- samenwerkplatform Circulovallum 1.0 operationeel voor ondernemers;
- informatiewebsite gemeente Heerlen voor circulariteit.

Voorlopige projecten en activiteiten (aan te scherpen op basis van de Circulaire agenda)

- Circulaire agenda uitvoeren, evalueren en doorontwikkelen.
    - Een toegankelijke set van KPI's, routekaarten en monitoring, die de organisatie en de stad meer duidelijkheid en grip geeft voor de transitie naar een circulaire stad.
    - Monitoren van circulaire agenda inclusief MVI in inkopen & aanbestedingen.
    - Versie 1.0 van 2023 zal op basis van ontwikkelingen en voortschrijdend inzicht worden aangevuld en aangepast met nieuwe KPI's en worden bijgesteld op basis van toetswaarden.
    - Opstellen van een gemeentelijke en/of regionale materialenflowchart (2024) en het vormgeven van het monitoren hiervan.
- Het opstellen van Circulaire routekaarten voor GWW, openbare ruimte, gebiedsontwikkeling en Circulovallum/Heerlen-Centrum/Heerlen-Noord.
    - Met de stakeholders en shareholders in de bouw stellen we routekaarten op met ontwikkelstappen om de transitie voldoende voortvarend te doorlopen (gezien het gestelde doel voor 2030).
    - Aansluiting zoeken bij de routekaart Duurzaam gemeentelijk Vastgoed.
- Opstellen Actieplan MVOI.
    - Het actieplan bevat ambities, de scope en concrete doelen voor onze inkopen in de periode 2024-2026. Het gaat in op de benodigde instrumenten en jaarplanning, kennisprogramma, monitoringsvoorstel en communicatieplan.
        - Uitvoering van jaarplanning en monitoring van de resultaten volgend uit het actieplan vallen onder de lijn.
- Circulair maken van de interne organisatie.
    - Opstellen van beleidskader voor circulair opdrachtgeverschap, m.b.v. Circulaire agenda en actieplan MVOI.

    - Adviseren over en meenemen van uitgangspunten voor circulair bouwen en slopen bij de upgrade van de Handreiking Inrichting Openbare Ruimte.
    - Materialenregie in Grond-, Weg- en Waterbouwprojecten.
    - Upgrade van het moederbestek (2023).
    - Door het toepassen van ontwerpinstrumenten zoals GPR, BCI en MPG wordt in meer gemeentelijke bouwprojecten duurzaam en circulair ontwerpen toegepast.
    - Het circulair aanbesteden van Grond-, Weg- en Waterbouw-(pilot)projecten in openbare ruimte door middel van circulaire ontwerpstrategieën, businessmodellen en aanbestedingsvormen (2023).
    - Circulair Inclusief Bouwen bij initiatieven.
    - Het stapsgewijs upgraden van het gemeentelijk materialendepot aan de Imstenraderweg om meer uitwisseling en verduurzaming te faciliteren (2024).
    - Opstellen van beleidskader voor circulair opdrachtgeverschap. Dit kader integreren met huidige MVOI-inkoopprocessen (2023).
    - Upgrade van het moederbestek (2023).
    - Adviseren over en meenemen van uitgangspunten voor circulair bouwen en slopen bij de upgrade van de Handreiking Inrichting Openbare Ruimte.
- Opstellen van een gemeentelijke en/of regionale materialenflowchart (2024) en het vormgeven van het monitoren hiervan. Het stimuleren van bewustwording en het opleiden van interne medewerkers.
    - Aanbieden van een algemene bewustwordingstraining voor een brede groep en een specifieke training voor het toepassen van het Sustainable Development Goals (SDG)-kompas (Global Goals) bij inkopen en aanbestedingen.
    - Deelname aan het kennisprogramma Circulair Parkstad, met verdiepende leerlijnen, masterclasses en een *circular challenge*.
    - Monitoringsresultaten zichtbaar maken en gebruiken ter inspiratie, promotie via de website en feedback voor trainingen.
- Het bevorderen van samenwerking ten behoeve van groei van circulaire ecosystemen.
    - Opstellen van stakeholderanalyses ten behoeve van circulair bouwen en ecosystemen.
    - Deelname aan materialenmarktplaatsen om aanbod van circulaire materialen zichtbaar te maken voor afnemers.
    - Aanbieden van circulariteitsscans in samenwerking met kennispartners bij partijen waar de gemeente via eigen inkoop minder invloed heeft.
    - Inzet van voortgezet onderwijs bij (pilot)projecten en kennisdeling onder inwoners en bedrijven in samenwerking met Zuyd Hogeschool, Universiteit Maastricht en de Open Universiteit.
    - Circulovallum: Heerlen positioneren als circulaire stad met verschillende circulaire ecosystemen.
        - Met behulp van de ‘Betonketensamenwerking BouwCirculair’ en participatie in de ‘Cirkelstad’ werken aan mogelijkheden om circulaire ecosystemen (zoals Zwamburg) verder uit te bereiden.
        - Participatie in uitvoeringsprogramma Parkstad Circulair (urban mine Parkstad).

Vermindering huishoudelijk afval & hergebruik grondstoffen

De scheiding van schone grondstoffen wordt steeds belangrijker in de transitie naar een circulaire economie waarbij afval niet meer bestaat. We gaan ruimte bieden aan onze inwoners om actief mee te doen en bij te dragen aan de circulaire economie. Hun ervaring en input vinden we belangrijk.

Een groot deel van de werkzaamheden bij dit thema vallen onder de lijn, en zijn daarmee geen onderdeel van het programma (zie kader). Binnen het Programma Duurzaamheid richten we ons op voorbereidingen voor een circulair ambacht centrum.

Vanuit de lijn wordt gewerkt aan vermindering van het huishoudelijk afval en hergebruik van grondstoffen.

Het uitvoeringsprogramma van het grondstoffenplan omvat acties verdeeld over vier thema's die gedurende de looptijd (2022-2026) van het plan worden uitgevoerd. Heerlen heeft zich als doel gesteld om in 2026 80% van het huishoudelijk afval te scheiden en zich in te zetten voor gemiddeld max. 100 kg huishoudelijk afval per persoon.

Medio 2024 wordt er aan de hand van een evaluatie over de eerste twee jaar een voorgangsrapportage opgesteld. Hierin worden per thema de belangrijkste ontwikkelingen en resultaten/effecten tot dan toe en kosten van de ingevoerde maatregelen vastgelegd. Indien bijsturing nodig is, wordt dit gerapporteerd.

Resultaat binnen het programma

- In 2024 ligt er een realistische en haalbare businesscase ter besluitvorming bij het college met als doel dat Heerlen in 2027 beschikt over een circulair ambacht centrum.

Projecten en activiteiten

- Propositie opstellen voor een circulair ambacht centrum: ruimte voor opslag en opwerken van circulaire grondstoffen.

3.4 Resultaten voor klimaatadaptatie

Het klimaat verandert. Hierdoor ontstaat er meer wateroverlast en overlast van extreme droogte en hitte. Tegelijkertijd biedt klimaatadaptatie kansen voor het creëren van een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving en het vergroten van de biodiversiteit. Hierbij speelt de verbinding met andere thema's, zoals energietransitie, een belangrijke rol. Koppelkansen kunnen bijvoorbeeld worden benut bij de transformatie van de openbare ruimte en het verduurzamen van woningen. Veel activiteiten gerelateerd aan klimaatadaptatie vallen binnen de kerntaken van de gemeente (zie bijlage 3). Het Programma Duurzaamheid richt zich specifiek op het thema Hittestress.

Daarnaast werken we op regionaal niveau met de Parkstadgemeenten in gezamenlijkheid aan klimaatadaptatie. Dit doen we vanuit de Klimaatadaptatiestrategie Parkstad Limburg en het

Actieprogramma klimaatadaptatie Limburg. Dit actieprogramma wordt in 2024 geactualiseerd. Ter voorbereiding hiervan wordt 2024 een risicodialoog met de gemeenteraden georganiseerd in de vorm van een raadsconferentie.

Hittestress

Als gevolg van klimaatverandering is hitte een steeds belangrijker thema, zowel binnen de woning als in de buitenruimte. Hoge temperaturen en luchtvochtigheid zorgen voor hittestress (gezondheidsklachten) bij onze inwoners. Dit betreft met name kwetsbare groepen, zoals ouderen, jonge kinderen en mensen met onderliggende gezondheidsaandoeningen.

Door de buitenruimte van onze gemeente beter hittebestendig te maken, bijvoorbeeld door meer schaduwplekken en groen, kunnen we hittestress verminderen. Daarnaast moeten we er ons bewust van zijn dat kwetsbare groepen ongeveer 80% van hun tijd binnenshuis doorbrengen. Daarom hebben we zowel aandacht voor hitte in de binnen- als in de buitenruimte.

Resultaten binnen het programma

- In 2026 is de nul-situatie in kaart gebracht m.b.t. de ervaring van bewoners met hittestress in de binnen- en buitenruimte.
- In 2027 is het beleid voor een hittebestendige stad vastgesteld (waaronder het Beleidsplan Hittebestendige Buitenruimte en het Beleidsplan Heerlense Hitte).

Projecten en activiteiten

- Analyse van de nul-situatie met betrekking tot ervaringen van bewoners over hittestress in binnen- en buitenruimte.
    - We brengen zo ons vertrekpunt van het beleid in kaart om effecten van onze maatregelen te monitoren.
- Opstellen en vaststellen van het ‘Beleidsplan Heerlens Hitte’ (gedrag-gebouw-gebied-dialoog).
    - We stellen het Beleidsplan Heerlense Hitte op waarin we de beleidsuitgangspunten en de maatregelen beschrijven om hittestress te verminderen, in het bijzonder voor kwetsbare groepen. Dit doen we door aandacht te hebben voor maatregelen die bewoners zelf kunnen nemen en fysieke maatregelen voor de woning in combinatie met de directe omgeving ervan. Bij het opstellen van dit beleid maken we onder andere gebruik van de uitkomsten van de onderzoekslijn ‘Handreiking hitte in de woningen’. Gezien de brede scope van het plan, vindt de uitrol gefaseerd plaats en werken we nauw samen met maatschappelijke partners, zoals woningbouwcoöperaties. We organiseren in dit kader ook een dialoog met onze inwoners over risico’s van en oplossingen voor hittestress in hun directe woonomgeving en wat zij hier zelf aan kunnen doen.
- Implementeren van maatregelen uit ‘Handreiking hitte in bestaande woningen’.
    - De ‘Handreiking hitte in de woning’ is een landelijke onderzoekslijn waaraan de gemeente Heerlen participeert voor het hittebestendig maken van woningen. Maatregelen die hieruit voortkomen en Heerlen zal implementeren zijn onder andere

het in kaart brengen van de nul-situatie, het uitvoeren van pilotprojecten, het maken van prestatieafspraken, het voorlichten van inwoners en mogelijk het verstrekken van subsidies.

- Opstellen en uitvoeren van het beleidsplan hittebestendige buitenruimte.
    - We stellen een beleidsplan op voor de buitenruimte met acties om deze hittebestendig te maken, onder andere door meer schaduw, koele plekken en groen te creëren. Uit het plan zullen acties voortkomen, zoals pilotprojecten, financiële regelingen, het maken van prestatieafspraken en het voorlichten van bewoners. De hittebestendigheid van de buitenruimte is reeds geanalyseerd.

4. Verdeling tussen gemeente en de regio

4.1 Samenwerking in Parkstad belangrijk om ambities te halen

In hoofdstuk 3 is beschreven aan welke resultaten we ons als gemeente committeren en aan welke projecten we binnen het programma werken om dit te behalen. Ook in regionaal verband werken wij aan de duurzaamheidsopgaven op het gebied van energietransitie, circulaire economie en klimaatadaptatie. Dit levert schaalvoordeel op, extra slagkracht en biedt nieuwe invalshoeken en mogelijkheden om een bijdrage te leveren. Als gemeente leveren wij mensen en middelen voor deze regionale inzet.

In dit hoofdstuk benoemen we de thema's en projecten die op regionaal niveau opgepakt worden. Zo ontstaat er een integraal beeld van onze inzet op duurzaamheid. We beschrijven voor de regionale samenwerkingsverbanden Parkstad Limburg en de WoonWijzerWinkel Limburg de activiteiten en projecten die binnen de pijlers Energietransitie, Circulair en Klimaatadaptatie vallen. Het gaat hier om de belangrijkste inzet en projecten die op het moment van schrijven bekend zijn. Het overzicht is niet volledig. Inzet van bijvoorbeeld de Provincie wordt niet specifiek toegelicht. Ook de Provincie voegt namelijk met haar beleidsagenda en producten een bijdrage aan de invulling van (duurzaamheids)thema's die in Parkstedelijk verband worden opgepakt.

4.2 Parkstad Limburg

Energietransitie

Een deel van de activiteiten rondom de pijler Energietransitie worden in Parkstadverband opgepakt. Deze activiteiten vallen onder 'Parkstad Limburg Energietransitie' (PALET) en de Regionale Energie Strategie Parkstad (RES Parkstad).

PALET richt zich op de thema's duurzame opwek (grootschalig wind en zon), isoleren en verduurzamen (bij diverse doelgroepen: koop-, huurwoningen, gemeentelijk en maatschappelijk vastgoed en bedrijven), communicatie en educatie en het opzetten van een regionaal energiebedrijf. Belangrijk is dat op het moment van schrijven nog wordt nagedacht over het plaatsen van enkele van de hieronder genoemde thema's onder de WoonWijzerWinkel Limburg (zie volgende paragraaf).

Tabel 3 geeft de projecten weer uit het uitvoeringsprogramma PALET 3.0 en de ontwerpversie van kwalitatieve en kwantitatieve monitoring hiervan in PALET 4.0 (oplevering wordt verwacht in december 2023).

Tabel 3: projecten en activiteiten binnen PALET 4.0

Projecten	
Lokaal Sociaal Duurzaam Coöperatief Energiebedrijf (LSDEB)	Besparingsproject particuliere woningen en VvE's
Windvisie en windplan	Besparingsproject 50 particuliere woningen
Zonnepanelenproject Parkstad	Openbare verlichting op LED
Zonne-akkers	Verduurzaming gemeentelijk vastgoed
Ruimtelijk afwegingskader	Verduurzaming zorginstellingen
Relatie PALET en regionaal woningmarktbeleid	Verduurzaming van scholen
PALET Sociale Woningvoorraad	Educatie scholen
Stroomversnelling Koopwoningen	Communicatie
Duurzame mobiliteit	Mijnwaterproject
Warmtevisie en warmteplan	Stimuleren opzet energiecoöperaties
	Onderzoekslijnen: elektriciteit- en aardgasnetwerk, biomassa

Via het programma duurzaamheid geeft Heerlen invulling aan de PALET-doelstelling. Het programma levert expertise en capaciteit aan de Parkstedelijke werkgroepen die de doelstelling van PALET en de RES Parkstad uitvoeren, monitoren en wanneer nodig bijstellen. Vanuit het programma wordt ook invulling gegeven aan de Ambtelijke overleggen duurzaamheid (AO duurzaamheid) bij Parkstad. Deze dienen ter voorbereiding op de bestuurscommissie duurzaamheid van Parkstad. Het programma is hiernaast verantwoordelijk voor de afstemming van de verschillende projecten binnen de interne organisatie die voortvloeien uit het PALET. Parkstad is verantwoordelijk voor de externe afstemming.

Binnen de RES Parkstad wordt naast duurzame elektriciteitsproductie ook gewerkt aan onderzoek naar restwarmte van Chemelot, onderzoek naar het opzetten van een regionaal warmtebedrijf en het stimuleren van energieopslag. Hier wordt ook vanuit de RES Zuid-Limburg en de Provincie op ingezet. Via het programma duurzaamheid geeft Heerlen invulling aan de RES-doelstelling. Externe afstemming vindt vanuit de RES-organisatie plaats. Ook verduurzaming binnen de mobiliteitssector bij Parkstad wordt begeleid door de lijnorganisatie.

Circulair

Al enkele jaren bundelen de Parkstadgemeenten de krachten om de ontwikkeling van een circulaire economie te stimuleren. Hierbij is in de afgelopen jaren met name ingezet op circulair bouwen in de regio. Zo laten we met circulaire bouwprojecten als SUPERLOCAL, GTB Lab en Digital Deconstruction zien wat Parkstad op dit gebied in huis heeft.

Daarnaast zijn in Parkstadverband ook belangrijke eerste stappen gezet met betrekking tot de verdere kennisontwikkeling rondom circulaire economie, verankering van circulariteit in agenda's of beleid, het stimuleren van marktwerking en circulaire innovatie. Sinds 2021 is het thema Circulariteit toegevoegd aan de Bestuurscommissie Duurzaamheid. De Bestuurscommissie Duurzaamheid is op het moment van schrijven bezig met verschillende projecten gericht op circulariteit (zoals de

Verkenning groeifonds/Europees Centrum Circulair bouwen, Urban Mine Parkstad en het strategisch implementatieplan CEL4LIFE).

Momenteel wordt bovendien gewerkt aan een Regionale Circulaire Economie Strategie Parkstad (CE-strategie Parkstad) en een Uitvoeringsprogramma Circulair Bouwen Parkstad (UVP CB Parkstad). Daarbij willen we de circulaire economie aanjagen en aan de slag gaan om samen innovatief en succesvol te zijn.[1]

Het huishoudelijk afval is samen met gemeenten uit Parkstad aanbesteed aan het regionale afvalverwerkingsbedrijf Rd4. Zo wordt controle gehouden over de verwerking van huishoudelijk afval en grondstoffen. In de samenwerking wordt er gekeken naar tussentijdse doelen en manieren waarop aan de ambitie om in 2050 volledig circulair te zijn kan worden voldaan. Enkele activiteiten die hieraan bijdragen zijn:

- Afval en grondstoffenscheiding en afvalvermindering;
- hergebruik van producten via onder andere kringloophubs.

Tot slot zoeken de gemeenten in Parkstadverband elkaar op om te kijken naar mogelijkheden rondom circulair inkopen. De gemeenten herkennen de gezamenlijke opgave waar zij voor staan en zien kansen voor een (concept)kennisprogramma circulair inkopen dat gedeeld wordt onder alle gemeenten. Dit geldt ook voor het in beeld brengen van grondstoffenketens, ofwel materialenflowcharts. Wij zien kansen om hierin de samenwerking op te zoeken en ketens in beeld te brengen ten behoeve van een circulaire economie.

Klimaatadaptatie

In de Regionale Klimaatadaptatiestrategie Parkstad Limburg, opgesteld in samenwerking met Waterschap Limburg en Waterleidingmaatschappij Limburg, is door de gemeenten samengewerkt om de effecten van klimaatverandering voor de regio te duiden. Ook is de ambitie vastgelegd om de regio Parkstad Limburg zo in te richten dat de regio leefbaar blijft en in staat is om te gaan met de gevolgen van klimaatverandering. Daarnaast zijn in het regionaal Actieprogramma Klimaatadaptatie Parkstad Limburg de ambities vertaald naar concrete doelstellingen, acties en maatregelen die gezamenlijk opgepakt worden.

4.3 WoonWijzerWinkel Limburg

De WoonWijzerWinkel Limburg is het officiële Energieloket voor de zeven Parkstadgemeenten en is momenteel georganiseerd als B.V. in eigendom van deze zeven gemeenten. In de showroom kunnen inwoners zien en ervaren welke oplossingen er zijn op het gebied van duurzaam wonen. Adviseurs geven gericht advies over wat mogelijk is en wat de kosten en baten zijn.

De WoonWijzerWinkel Limburg helpt de gemeenten met huis-aan-huisadvies. Op dit moment heeft de WoonWijzerWinkel ongeveer 100 energiecoaches in dienst die langs de deuren gaan als onderdeel van de aanpak tegen energiearmoede. Tijdens het bezoek aan de woning wordt advies gegeven aan de bewoners en worden kleinschalige duurzaamheidsmaatregelen toegepast.

---

[1] Bekijk voor meer informatie https://parkstad-limburg.nl/circulaire-economie/

Daarnaast komt informatie over financiële regelingen en subsidies online beschikbaar via parkstadverduurzaamt.nl). Ook worden via het online platform en via de energie bespaarcoaches vouchers verstrekt en kunnen inwoners een box met energiebesparende producten bestellen.

Uitbreiding takenpakket

Het voorstel is om de activiteiten van de WoonWijzerWinkel Limburg uit te breiden om als onderdeel van de warmtetransitie woningen in Parkstad zo goed mogelijk te isoleren, energiearmoede actief tegen te gaan, maatschappelijk vastgoed te verduurzamen, bedrijven te helpen om te verduurzamen en om communicatie naar burgers toe te intensiveren. Hierover moet nog een besluit genomen worden en afstemming plaatsvinden met de activiteiten beschreven onder PALET. De coördinatie en aansturing van de projecten moet nog nader worden vormgegeven. Hierbij moet worden besloten in hoeverre de taken van Heerlen worden overgedragen aan de WoonWijzerWinkel (en het daarmee een zekere mate van autonomie krijgt om regie op de opgave te voeren) en/of dat de WoonWijzerWinkel specifieke en vast omschreven opdrachten krijgt vanuit het programma.

Indien er bestuurlijke goedkeuring is, zal de WoonWijzerWinkel de komende periode de volgende activiteiten namens de regio ondernemen[2]:

- Uitvoering van isolatie- en verduurzamingsprogramma (IVP).
  - Het isolatie- en verduurzamingsprogramma vergt naast beleid vooral ook operationele coördinatie en een uitvoeringsorganisatie. Hoewel gemeentelijke taken uit het IVP worden uitgevoerd binnen het Programma Duurzaamheid, wordt hier in de toekomst vanuit de WoonWijzerWinkel ondersteuning aan gegeven. Zo kan de collectieve inkoop van materialen en het uitvoerend personeel georganiseerd worden en de wijkaanpak worden gecoördineerd. De huidige energiecoaches zullen dan ook voor een brede algemene wijkaanpak ingezet worden.
- Aanpak van energiearmoede & energierechtvaardigheid.
  - Naast inzet van energiecoaches voor verduurzamingsmaatregelen gericht op de korte termijn, vergt het bestrijden van energiearmoede ook een integrale aanpak voor de middellange termijn. Hiervoor wordt binnen de WoonWijzerWinkel iemand aangesteld.
- Verduurzamen van maatschappelijk en gemeentelijk vastgoed.
  - Een belangrijk speerpunt van PALET is het verduurzamen van maatschappelijk en gemeentelijk vastgoed. Afgelopen jaren is er op regionaal niveau geen eenduidig beleid geformuleerd om op dit terrein een verduurzamingsslag te maken. Wel is onderzoek verricht naar het verduurzamen van gemeentelijke gebouwen en scholen. Een gebrek aan capaciteit heeft ertoe geleid dat er geen vervolg aan dit onderzoek en de uitvoering is gegeven, terwijl zowel op ecologisch als maatschappelijk vlak veel winst valt te behalen op dit terrein. Voorgesteld wordt dan ook om de WoonWijzerWinkel in te zetten om op dit terrein actie te ondernemen.
- Verduurzamen van bedrijven.
  - Er is tot nu toe een relatief beperkt ondersteuningsaanbod voor het verduurzamen van bedrijven. De WoonWijzerWinkel Limburg is geschikt om als energieloket ook het MKB te ondersteunen op het gebied van verduurzaming.
- Verdere ontwikkeling van parkstadverduurzaamt.nl
  - Met parkstadverduurzaamt.nl kunnen Parkstadgemeenten een centrale pagina vormgeven waar burgers terecht kunnen voor informatie, advies en hulp op het gebied van verduurzaming. Afhankelijk van hun persoonlijke situatie kunnen burgers op deze pagina

[2] Toelichting per activiteit uit 'Plan van Aanpak Regionale Uitvoeringskracht PALET'.

overzichtelijk en gericht informatie vinden en zien waar zij terecht kunnen voor advies. De website heerlenverduurzaamt.nl zal worden gekoppeld aan dit platform.

- Versterking van het Energieloket.
  - Uitbreiding van het takenpakket van de WoonWijzerWinkel zal ook voor meer drukte in de winkel zorgen en meer specialistische kennis vergen.

5. Organisatie & verantwoording

Het programma heeft een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden en expertise. In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de organisatiestructuur en de verantwoordingsmechanismen die van toepassing zijn binnen het Programma Duurzaamheid van de gemeente Heerlen. Op de volgende pagina is een organogram opgenomen van het programma (zie Figuur 5).

Programmamanager, programmateam en werkgroepen

Het programma beschikt zelf niet over 'eigen' personeel en maakt gebruik van personele invulling vanuit verschillende teams. Momenteel wordt de bezetting van het programma geleverd vanuit Team Beleid Ruimte, Team Projecten, Team Beleid Economie en de Bestuursdienst. Dit kan in de toekomst wijzigen.

Om de coördinatie en uitvoering van het Programma Duurzaamheid in goede banen te leiden, is een programmamanager aangesteld. De programmamanager is verantwoordelijk voor het overzien van het gehele programma, het aansturen van het programmateam en het bewaken van de voortgang en resultaten. Daarnaast draagt de programmamanager zorg voor het creëren van de brugfunctie met andere kerntaken die niet onder het programma vallen, zowel intern als extern.

Het programmateam bestaat uit verschillende leden met diverse expertisegebieden gevoed vanuit de eerder in dit document genoemde drie pijlers. Het programmateam is verantwoordelijk voor het ontwikkelen en implementeren van projecten, activiteiten en initiatieven die binnen het programma vallen.

Iedere pijler heeft zijn eigen werkgroep. De deelnemers bestaan uit de adviseurs en projectleiders van de afzonderlijke projecten, activiteiten en initiatieven, de trekker van iedere pijler (zie hieronder) en de programmamanager.

De werkgroep die gelinieerd is aan het thema energietransitie is de meest omvangrijke. Afhankelijk van de ontwikkelingen, de voorgang van de activiteiten, projecten en initiatieven die binnen dit thema vallen, kan deze pijler gedurende de looptijd van het programmaplan opgedeeld worden in meerdere werkgroepen, trekkers en liaisons.

Trekkers en liaisons

Om de focus en expertise op de pijlers van het programma te waarborgen, worden binnen het programmateam drie trekkers aangesteld. Elke trekker draagt de verantwoordelijkheid voor zijn of haar pijler. Zij fungeren als 'linking pin' tussen de programmamanager en de werkzaamheden binnen de thema's onder iedere pijler. De trekkers borgen de overkoepelende aanpak en de integraliteit van de inzet binnen zijn of haar pijler. Daarnaast is de trekker de voorzitter van de werkgroep. De adviseurs en projectleiders blijven verantwoordelijk voor hun eigen projecten. In sommige gevallen hebben de trekkers ook een inhoudelijke rol en zijn ze verantwoordelijk voor individuele activiteiten, projecten en initiatieven. De trekkers zijn dus niet verantwoordelijk voor alle individuele activiteiten/projecten die binnen het thema vallen.

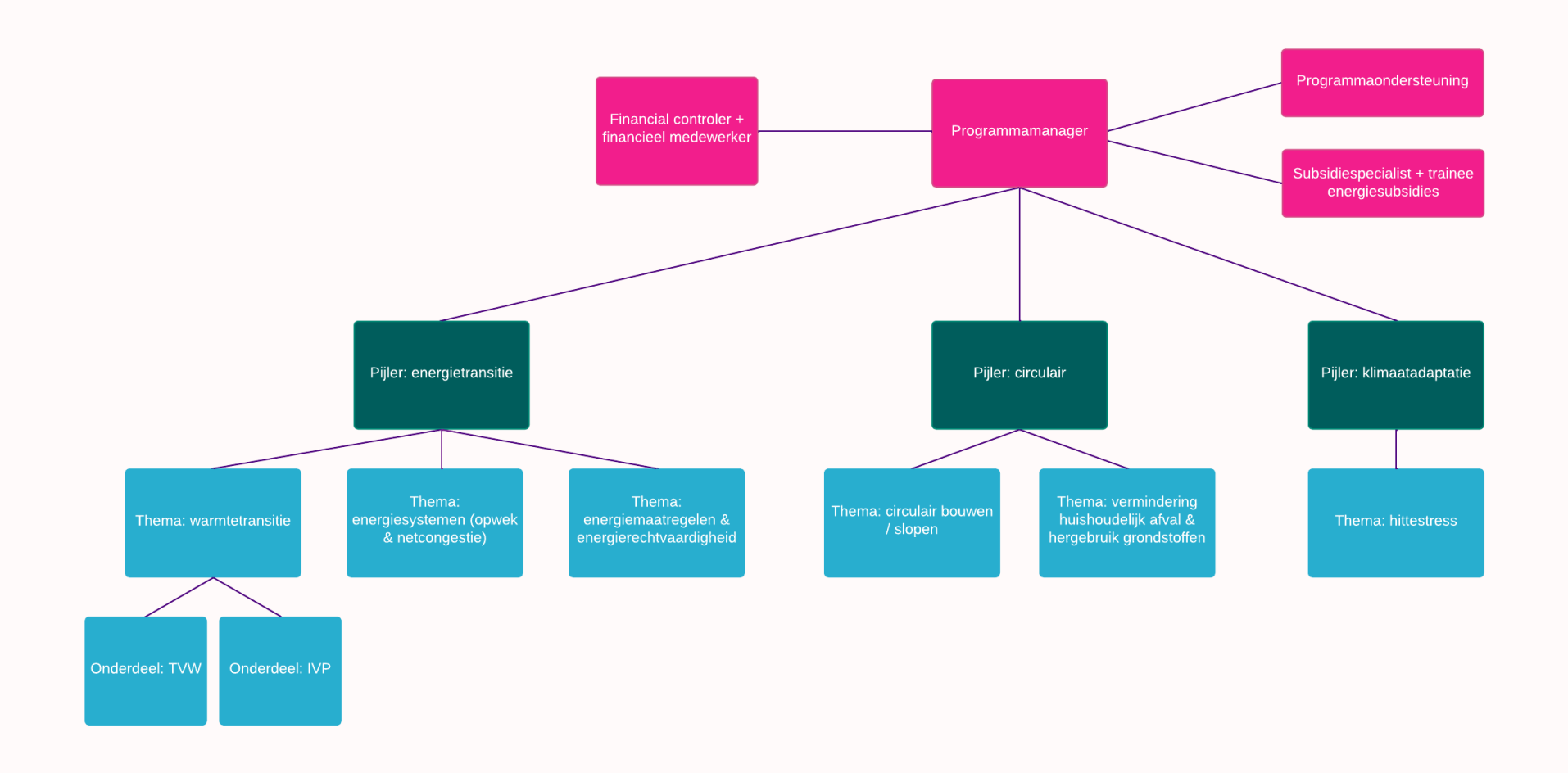
Sommige leden van het programmateam of de werkgroepen hebben naast hun rol binnen het team en de werkgroep ook een (informele) liaisonfunctie. Dit betekent dat zij een brugfunctie vervullen

tussen het Programma Duurzaamheid en andere kerntaken van de gemeente Heerlen of regionale activiteiten.

Deze liaisonleden zijn betrokken bij onderwerpen zoals mobiliteit, water en afvalbeheer, en dragen bij aan de integratie van duurzaamheidsprincipes in de organisatie. Deze voorbeelden zijn niet limitatief. Deze liaisonfunctie verzekert dat het programma verbonden blijft met andere domeinen en activiteiten buiten de directe scope van het programma.

Verantwoording

De programmamanager is verantwoordelijk voor het rapporteren aan het bestuursteam duurzaamheid over de voortgang van het programma en de behaalde resultaten. Daarnaast biedt de jaarlijkse planning en control cyclus van de gemeente ruimte om over de voortgang van het programma en de behaalde resultaten te rapporteren en de focus en activiteiten van het volgende jaar te bepalen. Zodoende kan bijsturing van het programmaplan plaatsvinden en opnieuw gekeken worden naar de allocatie van mensen en middelen.

Figuur 5: Organogram Programma Duurzaamheid.

6. Financiën

6.1 Begroting van het Programma Duurzaamheid

Er zijn binnen de begroting 2024 middelen gealloceerd om activiteiten uit het programma voor de periode 2024 uit te kunnen voeren.

Tabel 4: Incidentele begroting Programma Duurzaamheid 2024

Thema	Kosten 2024
Algemene kosten	€ 120.000
Energietransitie	€ 381.450
Circulaire economie	€ 340.000
Klimaatadaptatie	€ 30.000
Totaal (excl. BTW)	**€ 751.450**

Voor de jaren 2025 t/m 2027 zijn er nog geen incidentele of structurele middelen in de begroting opgenomen. Het programma heeft hier wel een begroting voor opgesteld. Tabel geeft inzicht in de geraamde middelen voor de periode 2025 t/m 2027.

Tabel 5: Begroting voor de periode 2025 - 2027

	kosten			
Thema	**2025**	**2026**	**2027**	**Totaal**
Algemene kosten	€ 263.000	€ 263.000	€ 263.000	€ 789.000
Energietransitie*	€ 684.300	€ 537.300	€ 537.300	€ 1.758.900
Circulaire economie	€ 285.000	€ 285.000	€ 285.000	€ 855.000
Klimaatadaptatie	€ 30.000	€ 30.000	€ 30.000	€ 90.000
Totaal (excl. BTW)	**€ 1.262.300**	**€ 1.115.300**	**€ 1.115.300**	**€ 3.492.900**

*Is inclusief aanpak van 1 wijk per jaar (TVW en IVP) en kapitaalinleg voor energiebedrijf Parkstad.

Naast de incidentele begroting heeft het Programma Duurzaamheid hiervoor beschikking over onder andere de volgende middelen:

- €5,2 miljoen vanuit de CDOKE-middelen. Deze tijdelijke regeling ‘capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid’ is bedoeld voor extra personeel, het vergroten van kennis en om extra expertise in huis te halen voor de periode 2023 t/m 2025.

- €4 miljoen vanuit de SpUk-middelen. Dit betreft een Specifieke Uitkering voor het tegengaan van energiearmoede in Heerlen (€1,7 miljoen) en in Heerlen-Noord (€2,3 miljoen).
- €3,5 miljoen SpUk-middelen vanuit het Nationaal Isolatieprogramma (NIP, 1e en 2de tranche). Deze middelen zijn bestemd voor de lokale aanpak voor het isoleren en verduurzamen van slecht geïsoleerde woningen die te maken hebben met energiearmoede. De middelen worden besteed binnen het isolatie- en verduurzamingsprogramma (IVP).
- € 6 ton SpUk-middelen vanuit het Nationaal Programma Lokale Warmte transitie (SpUk NPLW). Het bedrag ondersteunt bij de efficiënte en doelmatige samenwerking ten behoeve van de uitvoering van de warmtetransitie.

Bovenstaande opsomming van aanvullende middelen is een momentopname met peildatum april 2024. Deze aanvullende middelen zijn deel van het Programma Duurzaamheid, maar maken geen deel uit van de incidentele begroting 2024. Ook maken ze geen deel uit van de meerjarenraming 2025 - 2027. Bestaande personele lasten zijn geen onderdeel van de incidentele begroting of de meerjarenraming. Deze vallen of onder CDOKE-middelen (incidenteel), of onder de algemene middelen van de gemeentelijke begroting.

Mogelijkerwijs zullen de komende perioden nog aanvullende subsidiemogelijkheden zijn die een bijdrage kunnen leveren aan de opgaven van het Programma Duurzaamheid.

7. Monitoring

7.1 Monitoring vindt plaats op basis van de resultaten

Het Programma Duurzaamheid is opgebouwd volgens de uitgangspunten van opgavegericht werken. De duurzaamheidsopgave en onze ambities hierin staan centraal. Op basis van enerzijds onze ambities en anderzijds onze beschikbare capaciteit en middelen definiëren wij resultaten waarmee wij hier een maximale bijdrage aan kunnen leveren.

Monitoring is van essentieel belang om de voortgang en impact van onze duurzaamheidsinspanningen te meten. Omdat de opgave een hoge dynamiek kent, is het van belang om op basis van de monitoring bij te sturen. Dit betekent dat wij onze inzet periodiek heroverwegen (middels de jaarplannen).

Wij kiezen ervoor om de monitoring te richten op het behalen van onze eigen resultaten (output) en niet op de voortgang van de gehele maatschappelijke opgave (dus of we onze ambities behalen). Dit is een bewuste keuze om de monitoring overzichtelijk en behapbaar te houden. We willen hands-on aan de slag gaan, focus leggen op directe sturing en minder tijd besteden aan administratieve taken. Zo neemt de monitoring niet teveel tijd en middelen in beslag, wat ten koste zou gaan van onze daadwerkelijke bijdragen aan de duurzaamheidsopgave.

Gelet op het feit dat de resultaten in dit programmaplan output-gedreven zijn geformuleerd, is het monitoren hiervan een efficiënte manier om onze voortgang te meten en de inzet van middelen te optimaliseren. Daarnaast is hierdoor direct inzichtelijk of het programma voldoende levert.

Deze keuze kent ook nadelen. Het behalen van onze resultaten betekent niet automatisch dat onze duurzaamheidsambities ook dichterbij komen. Externe ontwikkelingen, denk bijvoorbeeld aan de voortgang die externe partijen al dan niet boeken of een nieuwe energiecrisis, hebben hier namelijk een sterke invloed op.

Wij gaan daarom de komende periode verkennen of ook aanvullend op de voortgang van de opgaven zelf gemonitord kan worden. Hierbij maken we een afweging tussen de kosten van deze monitoring (mensen en middelen) en de meerwaarde voor het programma. Het zorgvuldig kiezen van passende KPI’s die enerzijds een goed beeld geven van de voortgang binnen de opgave of thema’s en anderzijds praktisch meetbaar zijn, vormen hierbij een belangrijke succesfactor.

Bijlage 1. Begrippenlijst

Begrip	Definitie
Circulair (100% 2050)	Een circulaire economie is een economie waarin zoveel mogelijk duurzame hernieuwbare grondstoffen worden gebruikt, producten en grondstoffen worden hergebruikt en er nauwelijks afval bestaat[1].
Circulair bouwen en slopen	Bij circulair bouwen ligt de nadruk op het ontwerpen en bouwen van gebouwen met duurzame materialen en modulaire ontwerpen om de levensduur van materialen te verlengen. Circulair slopen omvat het zorgvuldig ontmantelen van gebouwen om materialen te behouden en te recyclen, en het minimaliseren van milieu-impact tijdens sloopactiviteiten. Beide benaderingen dragen bij aan een meer circulaire economie en verminderen de ecologische voetafdruk van de bouwsector.
CO_2-reductie	De vermindering van de uitstoot van het broeikasgas kooldioxide. Wij kijken binnen het Programma Duurzaamheid ook naar de reductie van andere broeikasgassen zoals methaan en distikstofoxide. Feitelijk betreft het dus CO_2-reductie, waarbij andere broeikasgassen ook meetellen.
CDOKE-middelen	CDOKE staat voor *tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid.* Een gemeente of provincie konden deze uitkering aanvragen voor het uitvoeren van klimaat- en energiebeleid.
Energiearmoede	We spreken van energiearmoede als een huishouden te maken heeft met een laag inkomen in combinatie met een hoge energierekening of een woning van (zeer) slechte energetische kwaliteit[2].
Energieloket	Een energieloket is een informatie- en adviesdienst, vaak in opdracht van gemeenten, om mensen en bedrijven te voorzien van informatie en begeleiding met betrekking tot energiebesparing, energie-efficiëntie en hernieuwbare energiebronnen.
Energiemaatregen	Maatregelen voor het verminderen van energieverbruik, zoals isoleren of het plaatsen van duurzame installaties, zoals een warmtepomp.

Begrip	Definitie
Energieneutraal	Er wordt op jaarbasis evenveel energie in de regio opgewekt als verbruikt.
Energierechtvaardigheid	Uiteindelijk leeft niemand meer in energiearmoede en worden de voor- en nadelen van de energietransitie zo verdeeld dat iedereen kan meedoen en meekomen.
Energietransitie	De energietransitie is de overgang van het gebruik van fossiele energie naar energie uit hernieuwbare bronnen[3].
Hittestress	Hittestress verwijst naar de overmatige ophoping van warmte in stedelijke gebieden als gevolg van menselijke activiteiten, bebouwing en beperkte groenvoorzieningen. Dit kan leiden tot aanzienlijk hogere temperaturen in vergelijking met omliggende landelijke gebieden en kan nadelige effecten hebben op de gezondheid, het welzijn en de leefbaarheid van stedelijke gemeenschappen. Hittestress is ook gerelateerd aan de gezondheidsklachten die ontstaan als mensen door hoge temperaturen en luchtvochtigheid niet meer in staat zijn de lichaamstemperatuur goed te reguleren. Vooral kwetsbare groepen, zoals oudere mensen, jongere kinderen en mensen met onderliggende gezondheidsaandoeningen zijn hier gevoelig voor.[4]
Isolatie & Verduurzamingsprogramma	Het Isolatie- en Verduurzamingsprogramma (IVP) is erop gericht om binnen gebieden met veel energiearmoede het isolatieniveau van de minst geïsoleerde koopwoningen in Parkstad te verbeteren. Het IVP beschrijft welke regelingen en activiteiten er de komende jaren voor verschillende doelgroepen worden aangeboden. Het IVP sluit aan op het Nationaal Isolatieprogramma (NIP) om optimaal gebruik te maken van landelijke gelden en regelingen.
Klimaatadaptatie	De omgeving aanpassen ter voorbereiding op de gevolgen van het veranderende klimaat. Een voorbeeld hiervan is de stad voorzien van meer groen zodat deze minder opwarmt tijdens periodes van extreme hitte.
Netcongestie	Als gevolg van de energietransitie vindt er een snelle groei van zowel vraag en aanbod op het elektriciteitsnetwerk plaats. Hier is het elektriciteitsnetwerk niet op ontworpen. Om overbelasting te voorkomen kunnen nieuwe vragers of aanbieders van elektriciteit daarom (tijdelijk) geen elektriciteitsaansluiting verkrijgen. Dit wordt netcongestie genoemd.

Begrip	Definitie
SpUk-middelen	SpUk staat voor Specifieke Uitkering. Dit zijn gelden die gemeenten kunnen aanvragen voor het uitvoeren van specifiek beleid. De Specifieke Uitkering Lokale Aanpak Isolatie is bijvoorbeeld bedoeld voor het opzetten van een isolatieprogramma voor koopwoningen.
Transitievisie Warmte	De Transitievisie Warmte is een strategisch beleidsdocument. Het vormt de eerste schakel in de stappen binnen de wijkgerichte aanpak. In de Transitievisie Warmte nemen gemeenten de richting voor de verduurzaming van wijken op. De Transitievisie Warmte zal met het Wgiw wetsvoorstel komen te gelden als een verplicht programma onder de Omgevingswet, genaamd het warmteprogramma. Hierin maken gemeenten het tijdspad inzichtelijk: Wanneer kunnen welke gebieden van het aardgas worden afgekoppeld of worden verduurzaamd? En voor de gebieden die op basis van de transitievisies warmte van 2021 voor 2030 gepland staan, maakt de gemeente ook de mogelijke warmtealternatieven inzichtelijk. Vervolgens kan per gebied de uitvoering naar aardgasvrij samen met de gebouweigenaren, huurders, netbeheerder en het warmtebedrijf worden uitgewerkt in een uitvoeringsplan.
Warmtetransitie	De warmtetransitie is de overgang van fossiele brandstoffen naar duurzamere en klimaatvriendelijke methoden voor verwarming van gebouwen en processen, zoals de aanleg van warmtenetten.
Wijkuitvoeringsplan of Uitvoeringsplan	De Transitievisie Warmte kan worden geconcretiseerd in een uitvoeringsplan voor een wijk of gebied. Het uitvoeringsplan is een belangrijke onderbouwing voor de wijziging van het omgevingsplan ten behoeve van de energietransitie in de gebouwde omgeving. De gemeente stelt in samenspraak met bewoners, gebouweigenaren, netbeheerders en andere stakeholders een uitvoeringsplan op. In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de gemeente in het uitvoeringsplan beschrijft welke alternatieve energievoorziening er in de wijk gekozen wordt en wanneer de wijk (op termijn) van het aardgas af gaat.

[1] Rijksoverheid [2] TNO [3] CBS [4] GGD

Bijlage 2. Activiteiten die ook bijdragen aan duurzaamheid

Zoals in hoofdstuk 1 vermeld, draagt de gemeente ook buiten het programma om bij aan de duurzaamheidsopgave. Het programma heeft dan ook relaties met andere afdelingen binnen de gemeente, met PALET en de RES, en stemt hier actief mee af.

Ook zijn er enkele thema's en activiteiten uit het voormalige Programma Duurzaamheid, die er nu niet meer onder vallen. Dit betekent niet dat deze thema's en activiteiten niet meer door de gemeente worden opgepakt, maar dit gebeurt nu buiten het programma (bijvoorbeeld binnen de lijn of in regionaal verband). Onderstaand is een overzicht opgenomen met deze andere activiteiten van de gemeente. Het overzicht is niet limitatief. De onderwerpen met een * zijn activiteiten die onderdeel waren van het vorige Programma Duurzaamheid.

Energietransitie:

- Verduurzaming mobiliteit
- Verduurzaming bedrijfsleven
- Verduurzaming van het eigen gemeentelijk vastgoed*
- Prestatieafspraken met de woningcorporaties
- Activiteiten van de Omgevingsdienst m.b.t. de energietransitie (zoals toezicht en handhaving)

Circulaire economie

- Afval wettelijke taken*
    - Via regionaal verband: Afvalverwerker RD4
- Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI)*

Klimaatadaptatie

- Droge voeten* (klimaatbestendig maken van het watersysteem en de hemelwaterafvoer)
- Groenbeleid* (o.a. gericht op het stimuleren van biodiversiteit en meer groen).

Overig/overkoepelend

- Duurzame landbouw en landgebruik
- Dierenwelzijn*
- Gezondheid
- Milieubeleid (geluid, lucht, water, bodem)
- Sociaal domein m.b.t. aanpak energiearmoede
- Ruimtelijke ordening m.b.t. duurzaamheid
- Economie m.b.t. groene banen en circulaire ecosystemen

Bijlage 3. Projectsheets

Voor ieder project en activiteit genoemd in dit programmaplan wordt voorafgaand aan de start een projectsheet gemaakt. Van de lopende projecten en activiteiten zijn de projectsheets separaat van het hoofdrapport opgenomen.

Voorbeeld van een projectsheet:

Naam project of activiteit:

Projectleider:

Opdrachtgever:

Korte omschrijving

...

Aanvliegroute: projectplan/projectvoorstel/besluit

...

doel

...

SMART resultaten van het project/activiteit

...

Start- en einddatum (indien bekend)

...

benodigde capaciteit (fte) en middelen (€)

...

...

besluitvormingstraject

...

Het nieuwe Programmaplan Duurzaamheid van de gemeente Heerlen is tot stand gekomen mede dankzij een samenwerking met Berenschot. Er zijn constructieve gesprekken en werksessies georganiseerd met de betrokken ambtenaren om een gezamenlijk beeld te krijgen van de inhoud van het programmaplan. Ook is in het proces het college en de gemeenteraad geïnformeerd. Deze gezamenlijke inspanning heeft geleid tot een robuust en goed doordacht duurzaamheidsprogramma dat de ambities van Heerlen weerspiegelt en gericht is op een duurzame toekomst voor onze gemeenschap.

Berenschot B.V.

Van Deventerlaan 31-51, 3528 AG UTRECHT

Postbus 8039, 3503 RA UTRECHT

030 2 916 916

www.berenschot.nl

Gemeente Heerlen